

ДЖЕРЕЛА ТА БІБЛІОГРАФІЯ

УДК 016:[94: 323.272](477)«1917/1921»
DOI: 10.20535/2307-5244.49.2019.189579

Т. В. Добко

ORCID 0000-0002-5993-7856

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

О. Я. Дуднік

ORCID 0000-0001-5206-1129

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

T. V. Dobko

National Library of Ukraine Vernadsky

O. Ya. Dudnik

National Library of Ukraine Vernadsky

ПОКАЖЧИКИ ЗМІСТУ

УКРАЇНСЬКИХ КОМБАТАНТСЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ 1917–1921 РР.

*Content Indexes of the Ukrainian Combatant Periodicals
as an Element of the Research of the National
Liberation Struggle of the Ukrainian People in 1917–1921.*

У статті проведено тематичний аналіз структури й описів публікацій у бібліографічних покажчиках змісту українських комбатантських періодичних видань другої половини ХХ ст. («Бюлетень Союзу Бувших Український Вояків у Канаді», «Вісті Комбатанта», «Вісті Братства колишніх Вояків І УД УНА») на наявність матеріалів з історії визвольних змагань українського народу 1917–1921 рр.

Ключові слова: національно-визвольна боротьба 1917–1921 рр., покажчики змісту періодичних видань, комбатанти, українська діаспора.

This article analyzes the bibliographic indexes of the content of the Ukrainian combatant periodicals of the 2nd half of the 20th century, particularly the «Biuletyn Soiuzu Buvshykh Ukrainskykh Voiakiv u Kanadi», «Visti Kombatanta», «Visti Bratstva Kolyshnykh Voiakiv I UD UNA».

Ukrainian Editions of Combatants are periodicals of Ukrainian veteran associations, as well as Ukrainian government leaders of two periods of national liberation struggle: 1917–1921 and 1939–1956. In these publications, they recall and analyze past events and the causes of their defeats.

The research aims to analyze the structure and summaries of the publications in the bibliographic indexes of the content of the Ukrainian combatant periodicals and identify materials on the history of the Ukrainian people's liberation struggle of 1917–1921. These indexes are not well known to contemporary researchers of the history of revolutionary times.

The methodology of the research relies on principles of objectivity, systematic approach, and comprehensiveness in order to categorize indexes as a historiographical source. Analysis, synthesis, and comparison were used for the searching thematic sections and summaries.

The importance of indexes of the content of such journals lies in the fact that their separate structural units and, accordingly, part of the descriptions of publications are dedicated to the national liberation struggle of the Ukrainian people of 1917–1921 in the basin of the Dnieper River and Western Ukrainian lands. The topics of the publications can be divided into the following sections: the revival of Ukrainian military forces, their participation in the wars with Poland, Bolshevik and white guard troops of Russia; the battle of Kruty, winter campaigns of the UNR army, the course of the war in the regions and resistance movement, Unity of UNR and ZUNR; activities of Ukrainian diplomatic missions and prominent leaders.

Keywords: National liberation struggle of 1917–1921, content indexes of periodicals, combatants, Ukrainian diaspora.

Недоступність або відсутність інформації про українські зарубіжні джерела з історії визвольної боротьби українського народу 1917–1921 рр. не сприяє всебічному висвітленню цих подій. Так, у сучасній українській історичній науці ми не виявили джерелознавчих та історіографічних досліджень, безпосередньо присвячених історії російських війн проти Української Народної Республіки (УНР) часів Центральної Ради і Директорії. Усунути цей та інші пробіли в історії боротьби за незалежну Україну неможливо без використання бібліографічних джерел української діаспори другої половини ХХ ст., що виходили у США та Канаді. Серед них — покажчики змісту найпоширеніших українських комбатантських журналів: «Бюлетень Союзу Бувших Українських Вояків у Канаді», «Вісті Комбатанта», «Вісті Братства колишніх Вояків 1 УД УНА». Зазначені покажчики змісту, як і самі комбатантські часописи, маловідомі в Україні, а тому історики їх недостатньо вивчили. Так, у ґрунтовних дослідженнях доктора історичних наук Р. Я. Пирога джерельної бази історії Української Революції 1917–1921 рр. увага зосереджена

на періодичних виданнях революційної доби і бібліографічних покажчиках, створених на їх основі в Україні (Піріг, Р. Я. 2011a). Висвітлюючи джерельні матеріали особового походження (мемуари, спогади, щоденники тощо), автор відзначив лише одну працю, опубліковану в журналі «Вісті Комбатанта» за 1969 р. у № 1. Це спогади М. Рудницької про львівське жіноцтво під час Листопадового перевороту 1918 р. (Піріг, Р. Я. 2011 b, с. 98). Водночас поза увагою вченого залишилася низка інших революційно-визвольних публікацій у комбатантських часописах.

На сьогодні відомий лише аналіз змісту окремих комбатантських журналів, що зберігаються у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ). Так, Є. Шпаргало досліджує окремі номери журналу «Вісті Комбатанта» на предмет висвітлення подій Української революції 1917–1921 рр. (Шпаргало, Є. 2018, с. 28–34). Дослідник історії українського війська В. Карпов, вивчаючи історію розвитку української військової символіки (пропам'ятні відзнаки, емблеми, ордени, медалі, герби, печатки), зокрема й революційного періоду 1917–1921 рр., представив як важливі джерела два комбатантські видання — «Вісті» та «Вісті Комбатанта» (Карпов, В. 2011, с. 153–159; Карпов, В. 2014, с. 4–10). На щоквартальне видання «Вісті комбатанта» за 1961–2014 рр. й «Український мілітарний портал» вказує Л. Білоус, досліджуючи роль і значення українськомовної періодики української діаспори США в контексті збереження національної ідентичності (1991–2017 рр.) (Білоус, Л. І. 2019).

Не проводили тематичного аналізу покажчиків змісту комбатантських періодичних видань з указаної теми Т. Добко і О. Дуднік (Добко, Т. & Дуднік, О. 2017, с. 29–38; Добко, Т. & Дуднік, О. 2018, с. 34–44). Не виявлено досліджень, присвячених бібліографічним виданням комбатантських часописів, у доробку відомого українського бібліографа і журналіста С. Козака (Козак, С. 2016, с. 573–580), який є автором-укладачем низки покажчиків змісту періодичних видань української діаспори. Не згадує українські комбатантські покажчики й П. Штих, висвітлюючи життя еміграції за покажчиками змісту часописів української діаспори (Штих, П. 2018, с. 586–591).

Отже, тематичне висвітлення матеріалів про події 1917–1921 рр., які містяться в зазначених бібліографічних виданнях другої половини ХХ ст., є актуальним.

З огляду на це, *мета дослідження* — проаналізувати структуру та змістове наповнення покажчиків змісту українських комбатантських періодичних видань другої половини ХХ ст. щодо наявності в них матеріалів з історії визвольної боротьби українського народу 1917–1921 рр.

Методологія дослідження полягає у використанні принципів об'єктивності, системності та всебічності для визначення сукупності особливостей (методологічних, політичних тощо) бібліографічних джерел і їх матеріа-

лів. Для виявлення й порівняння тематичних розділів та описів публікацій з окресленої теми чи її проблематики застосовано загальні методи і прийоми дослідження — аналіз, синтез та порівняння.

Історично першим було видано покажчик змісту «Бюлетеня Союзу Бувших Українських Вояків у Канаді» (далі «Бюлетень Союзу») — української комбатантської організації, що виникла 1936 р. У 1959–1970 рр. Союз очолював колишній сотник Армії УНР Іван Липовецький. Бюлетень як періодичне видання Союзу виходив у Торонто п'ять років (1959–1964), переважно двічі на рік, усього налічується 19 номерів. З 1965 р. видання почало називатися «Дороговказ: орган вояцької думки і чину». 1964 р. було вида-но покажчик змісту «Бюлетеня Союзу» за 1959–1964 рр.

Серед головних дописувачів — колишні командири Армії УНР різних рівнів та урядовці: військовий міністр і генерал-хорунжий Всеволод Петрів зі спогадами; його дружина Тамара Петрів (секретар Міністерства внутрішніх справ УНР) з публікацією «Весна 1917-го року у Києві»; генерал-хорунжі Михайло Крат і Василь Филонович зі статтями-спогадами про перший і другий Зимові походи Армії УНР 1920 та 1921 рр.; сотник Микола Битинський з публікацією «Крути»; хорунжий 2-го Запорізького полку 1-ї Запорізької дивізії Юрій Артющенко з дослідженням «До історії Української Армії та її традицій»; поручник при Генеральному секретаріаті військових справ УНР, згодом — член уряду УНР 1920 р. Арсен Шумовський зі статтею «Перший Військовий З'їзд у Києві»; полковники Володимир Кедровський і Василь Чабанівський та інші. Окрему групу дописувачів становила творча інтелігенція: українські письменниці — Олександра Костюк з відомим віршем на честь С. Петлюри — «Лицареві» та поетеса, перекладач, дочка Андрія Лівіцького — Наталія Лівіцька-Холодна з працею «Життєвий шлях Андрія Лівіцького».

У структурі покажчика віддзеркалено головні постаті та хронологію війни за незалежність у Наддніпрянській Україні. Це — бібліографічні описи статей і спогадів, присвячених Головному Отаману УНР — Симону Петлюрі та міністру закордонних справ — Андрію Лівіцькому; 1917 р. у Києві; 1917 р. на фронті; 1918 р.; Проголошення Акту Злуки в Києві; бій під Крутами; здобуття Києва 1919 р.; Зимовий похід; Листопадовий Рейд 1921 р. Один із розділів приурочено загиблим героям — розвідниці Степової дивізії Вірі Бабенко і керівнику антибільшовицького повстання 1919 р. на Чернігівщині Григорію Чупринці, зокрема подано вірш Г. Чупринки «Мій рідний край». Ще кілька розділів присвячено пам'яті багатьох представників Українського Генералітету: командувачу Армії УНР 1919 р. Володимирі Сальському; генерал-хорунжим Володимирі Петриву, Марку Безручку, Всеволоду Змієнку, Володимирі Сікевичу; полковникам Костянтину Смовсько-му та Борису Палію-Неїлу.

У другій половині 1980-х рр. світ побачив бібліографічний покажчик змісту науково-історичного щоквартального журналу «Вісті Комбатанта» (Федорович, В. 1987), який започатковано 1961 р. у США внаслідок об'єднання двох друкованих видань української діаспори — «Голосу Комбатанта» — видання «Об'єднання бувших вояків-українців в Америці» та «Вістей» — друкованого органу «Братства колишніх вояків І-ї Дивізії УНА». До першої громадської організації входили здебільшого колишні вояки українських армій визвольних змагань 1917–1921 рр., до другої — бійці українських військових формувань часів Другої світової війни. Серед них були й ті, хто брав участь у двох зазначених етапах національно-визвольної боротьби ХХ ст. Це, зокрема, Дмитро Паліїв та Михайло Курах, які поряд з іншими побратимами публікувались у названих журналах, висвітлюючи події обох етапів українських визвольних змагань. У цьому полягає цінність цих видань і створених на їх основі покажчиків змісту.

Оскільки політичні розбіжності й протистояння між українцями різних політичних орієнтацій (уенерівцями й гетьманцями, уенерівцями й зуенерівцями) були однією з причин поразки визвольних змагань 1917–1921 рр. і тривали в середовищі української еміграції та діаспори, журнал було проголошено аполітичним загальноукраїнським комбатантським періодичним виданням. На його сторінках офіційно заборонялося пропагувати, поширювати, схвалювати чи спростовувати політичні позиції будь-якої з наявних на еміграції в українському середовищі політичних партій, груп чи центрів. У виданні не можна було згадувати про будь-які партійно-політичні справи.

Бібліографічний покажчик часопису «Вісті Комбатанта» складається з двох частин. До першої входять: а) авторський і б) тематичний індекси літератури і джерел; до другої — «Хроніка та інформації» — відомості з життя комбатантських організацій, зокрема Братства Українських Січових Стрільців і Української стрілецької громади (Братство УСС і УСГ), об'єднання яких було створено в країнах Америки, Європи та Австралії. Інформацію в другому розділі другої частини посібника структуровано за рубриками: «Нові книги (Рецензії)», «Посмертні згадки», «Документи часу», «Вірші» тощо.

Авторський покажчик окрім прізвищ дописувачів містить назви статей і відомості про публікації в часописі (рік, номер, сторінки). Укладач намагався уніфікувати віддзеркалення матеріалів того самого автора, які виходили за різними підписами, розкривав деякі псевдоніми. До покажчика не включено невеликі повідомлення, хроніку, листи до редакції тощо.

Тематичний покажчик першої частини видання має близько 20 розділів. Матеріали з визвольної тематики містить розділ «З історії України», зокрема його підрозділ — «Між двома світовими війнами». До розділу «Спомини» включено спогади учасників Першої світової війни, революції та війн за незалежність України 1917–1923 рр. Проте структура тематичного покаж-

чика видання не розкриває всієї проблематики визвольних змагань, що висвітлюється в наведених у ньому матеріалах. Тут виокремлено лише один розділ на цю тему: «УСС — Українські Січові Стрільці; УГА — Українська Галицька Армія», з рідкісними дослідженнями і спогадами: Калина «Українські Січові Стрільці в українсько-польській війні» (1965, № 3), А. Кігіча «Зустріч УСС-ів під проводом Василя Вишиваного з запорожцями Болбочана (1972, № 5–6), О. Клодницький «Моя служба в УГА» (1969, № 2), М. Курах «Чи Січові Стрільці брали участь у Зимовому поході?» (1961, № 1) та інші.

Аналіз матеріалів покажчика дав змогу виділити ще декілька тематичних напрямів на революційну тему, зокрема *про революційні події на західноукраїнських землях 1918–1919 рр.*: В. Горбатюк «Невмирущі три одинадцятки (Листопадовий Зрив)» (1974, № 1), П. Деркач «3 листопадових споминів» (1969, № 1), М. Заклинський «Д. Вітковський як Секретар Військових Справ ЗУНР» (1969, № 5), М. Мінчак «Листопадовий переворот і бої за Львів» (1969, № 5), Л. Ганкевич «Заприсяження першого Уряду ЗУНР у Львові» (1961, № 4) та інші.

Чимало праць і спогадів у часописі приурочено *національно-визвольній війні на теренах Наддніпрянини*: І. Білоус «Бої під Корсунем у січні 1919 р.» (1969, № 2), Ген. А. Валійський «Повстанський рух в Україні 1917/20» (1961, № 4); Ф. Мелешко «В Єлисаветській залозі Південно-Східня група Армії УНР і її командир отаман Янів» (1970, № 3–9, 1971, № 1), І. Гнойовий «Катеринославщина у боротьбі за українську незалежність» (1971, № 1), П. Дубровський «Сірожупанники» (1962, № 3–4), Ілашук «В Денікінському полоні в Дарниці 1919 р.» (1973, № 4–6), Каплистий «Останній бій у Зимовому Поході» (1972, № 3), генерал М. Крат «Польські офіцери про дії Армії УНР у 1920 р.» (1962, № 1), В. Сімянців «В степах» (1962, № 1), «У Зимовому Поході» (1967, № 5–6), «У полку Чорних Запорозжців» (1968, № 1), О. Станімір «Великдень під більшовиками 1920 р.» (1968, № 2), М. Мандрика «Скарб документальних фотографій з української визвольної війни 1917–1923» (1975, № 5). Представлено й матеріали про *формування української армії*: С. Лазуренко «Перший Козацький імені Богдана Хмельницького Полк» (1967, № 2), Я. Зозуля «Всеукраїнські Військові З'їзди 1917 р.» (1967, № 4), В. Зарницький «Відродження збройних сил України 1917/1918 р.» (1979, № 2), В. Федорович «Перший Український корпус» (1986, № 1), В. Кедровський «Українізовані частини і регулярна армія» (1968, № 2); про *бої під Крутами*: Г. Лучанко «Тернопільці на оборону Києва» (1970, № 2), Крутянець «Думки в 55-ліття українських Тернопілів (1973, № 1–2); про *визначних особистостей*: В. Верига «Дмитор Паліїв» (1968, № 5–6), генерал А. Валійський «Ген. Володимир Сальський» (1965, № 5) та інші.

1990 р. в Торонто світ побачив покажчик змісту періодичного видання, яке започаткували учасники визвольних змагань часів Другої світової війни —

«Вісті Братства кол. Вояків І-ї Української Дивізії (УД) Української Народної Армії (УНА)» (далі «Вісті Братства») (Колісник, Р. 1990). Його структура і зміст аналогічні покажчику змісту журналу «Вісті Комбатанта». Перша частина посібника називається «Статті» й складається з «авторського» і «тематичного» покажчиків, де також подано описи матеріалів про визвольні змагання українського народу першої половини ХХ ст. Це спогади, згадки та дослідження про події 1917–1921 рр. на західноукраїнських землях і в Наддніпрянщині. В авторському покажчику варто назвати описи праць полковника січовиків Армії УНР, а згодом УГА М. Кураха «Перший козацький піхотний полк ім. гетьмана Мазепи», «Перша батарея Січових Стрільців», «В союзі з більшовиками (причинки до наших визвольних змагань в 1920 р.)», дослідження Мирона Коновальця «Чому ми вийшли зі Львова у 1918 р.», «Свято самостійності й соборності», «Відгомін Берестейського миру у Львові», роботи Володимира Бачинського «Заввага до «Чортківської офензиви...» й Романа Дашкевича «Про Січових Стрільців» (1965, № 118, 119, 120) та інші.

Матеріали про події 1917–1921 рр. подано в розділі «Думки на часі (Коментарі, редакційні статті)» тематичного покажчика. Тут указано на статті М. Коновальця «У 50-ліття Листопадового Чину» (1968, № 130), Ф. Кордуби «Незламність ідеї IV універсалу» (1958, № 87–88). У розділі «Спомини» привертають увагу праці А. Кущинського «Генерал Іван Омелянович-Павленко (3 нагоди 80-річчя)», «Присяга 1918 року»; Б. Монкевича «Слідами новітніх запорожців: Запорозький Корпус 1918 р.»; З. Русина «Спомини про I Листопада» (1956, № 69). У значному за обсягом розділі «Україна (Фрагменти з історії)» важливим є третій підрозділ «Між двома світовими війнами» з описами праць П. Шандрука «В річницю Листопадового Зриву (1961, № 106) та Л. Шанковського «Визвольні змагання 1917–1920–1926 рр.» (1966, № 121).

Безпосередньо теми національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. стосуються лише два розділи: «УГА — Українська Галицька армія» та «УСС — Українські Січові Стрільці». У першому представлено праці О. Залеського «Гірська бригада УГА» (1954, № 39–40) та В. Муровича «Непереможній УГА та її вождів ген. А. Грекову (в 42-гу річницю)», у другому — Н. Гірняка «Кіш УССів» (1955, № 55–56) та Л. Савойка «Січові стрільці в 2-ім запорізькім полку отамана Болбочана» (1965, № 120). Отже, структура тематичного покажчика «Вісник Братства» як і «Вістей Комбатанта» не віддзеркалює в повному обсязі всієї тематики визвольних змагань 1917–1921 рр., яку містять його матеріали. Окрім того, наявні в посібниках нечисленні псевдоніми і криптоніми не розкрито, що утруднює ідентифікацію їхніх авторів для сучасних дослідників.

Друга частина покажчика «Хроніка та інформація» складається з семи розділів. У розділі «З життя комбатантських організацій» наведено інформацію

про громадські об'єднання колишніх українських вояків у країнах Європи, Америки та Австралії. В розділі «Різні інформації та повідомлення» — дані про те, як представники української діаспори у II-й половині ХХ ст. відзначали річницю визначних подій визвольних змагань, зокрема Листопадової революції 1918 р. в Галичині та дня Соборності українських земель 22 січня. Ці заходи були важливі для збереження історичної пам'яті українського народу та формування національної свідомості молодих поколінь українців. У розділі «На службі народу» вміщено згадки про найвидатніших військовокомандувачів українських армій: «Ген. Греков не живе! (1875–1974)», «Отаман УСС Никифор Гірняк (1885–1962)», «Підполковник Армії УНР М. Курах», «Ген. Михайло Омелянович-Павленко», «Д. Палієв». Цінність має розділ «Нові книжки (Рецензії)», де наведено відгуки на рідкісні в наш час дослідження: Л. Шанковський «Українська армія в боротьбі за незалежність» (1958, № 92); Н. Гірняк «Останній акт трагедії Української Галицької армії» 1959. (1961, № 101); Дм. Микитюк «Українська Галицька Армія (в 40-ву річницю її участі у визвольних змаганнях)» — Т. II–IV. (1961, № 101; 1967, № 124; 1969, № 133); С. Ріпецький «Листопад 1918 року» (1961, № 104) та «Українське січове стрілецтво» (1962, № 105); О. Кузьма «Листопадові дні» (1962, № 105); Д-р М. Стахів «Україна в добі Директорії УНР» — Т. I–II (1965, № 117, 118) та ін.

Висновки. Отже, окремі структурні підрозділи й відповідно частина описів публікацій у розглянутих бібліографічних покажчиках змісту комбатантських часописів приурочено національно-визвольним змаганням українського народу 1917–1921 рр. У бібліографічному виданні «Бюлетень Союзу Бувших Українських Вояків у Канаді» вони переважають, тоді як у бібліографічних покажчиках «Вісті комбатанта» і «Вісті Братства» є один або два розділи, безпосередньо присвячені зазначеній проблематиці. Незважаючи на це, публікації з окресленої теми в цих покажчиках змісту є в інших розділах і підрозділах, таких як «З історії України» та «Спомини».

Схожі за структурою покажчики змісту часописів «Вісті Комбатанта» і «Вісті Братства» містять значний масив бібліографічних описів джерельних матеріалів та історичних нарисів колишніх учасників визвольної боротьби про події 1917–1921 рр. на теренах Наддніпрянщини і західноукраїнських земель. У покажчику змісту «Бюлетень Союзу Бувших Українських Вояків у Канаді» зібрано бібліографічні описи публікацій лише про визвольні змагання в Наддніпрянській Україні.

Тематика публікацій часописів, приурочена розбудові українських збройних сил УНР і ЗУНР, їхній участі у війнах з Польщею, більшовицькою і білогвардійською Росією; бою під Крутами, Зимовим походам армії УНР, перебігу війни в регіонах і повстанському руху, Злуці УНР і ЗУНР; з'ясуванню наслідків Берестейського миру; діяльності українських дипломатич-

них місій у країнах Заходу й видатним постатям (головнокомандувачам різних підрозділів Армії УНР і УГА, урядовцям).

Велику цінність у бібліографічних виданнях «Вісті Комбатанта» і «Вісті Братства колишніх Вояків 1 УД УНА» мають рубрики «Нові книги (Рецензії)», «На службі народу».

Тематичне висвітлення бібліографічних записів з історії визвольної боротьби 1917–1921 рр., наведених у названих покажчиках, дасть змогу дослідникам відшукати їх і ввести в обіг під час написання нових праць на цю тему. Водночас, зміст іще низки згаданих українських комбатантських періодичних видань, таких як «Вісті», «Дороговказ», «Голос комбатанта», а також «Вісті комбатанта» за 1986–2014 рр. іще не розкрито й не систематизовано. Це спонукає готувати бібліографічні покажчики їхнього змісту як важливі бібліографічні джерела з історії національно-визвольної боротьби.

Білоус, Л. І. 2019. Українськомовна періодика української діаспори США у збереженні національної ідентичності (1991–2017 рр.) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01. Історія України. Тернопіль. 44 с.

Добко, Т. & Дуднік, О. 2017. Бібліографічні посібники з історії національно-визвольних змагань українського народу 1917–1921 рр. (перша половина ХХ ст.). *Бібліотечний вісник*. № 6. с. 29–38.

Добко, Т. & Дуднік, О. 2018. Бібліографічні покажчики з історії національно-визвольних змагань українського народу 1917–1921 рр. (друга половина ХХ — початок ХХІ ст.). *Бібліотечний вісник*. № 1. С. 34–44.

Карпов, В. 2011. «Вісті комбатанта» — цінне джерело з дослідження історії розвитку української військової символіки. *Військово-історичний альманах*. Річник ХІІ. № 1. С. 153–159.

Карпов, В. 2014. Українські комбатантські видання у дослідженні проблем військової символіки України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. № 2. С. 4–10.

Козак, С. 2016. «Бібліографічні покажчики періодичних видань української діаспори». *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Вип. 44. С. 573–580.

Колісник, Р. 1990. Вісті Братства кол. Вояків 1 УД УНА. Індекс за роки 1950–1974, числа (1–140). Торонто. 64 с.

Липовецький, І. 2008. Тамара Петрів. *Незборима нація*. (Київ). Серпень. Ч. 8 (270).

Піріг, Р. Я. 2011а. Джерела з історії Української революції 1917–1921 років: періодична преса. *Архіви України*. № 4. С. 132–145.

Піріг, Р. Я. 2011б. Джерела з історії Української революції 1917–1921 років: матеріали особового походження. *Архіви України*. № 6. С. 83–102.

1964. Покажчик змісту «Бюлетеня Союзу Бувших Українських Вояків у Канаді» [за 1959–1964 рр.]. Торонто. 8 с.

Федорович, В. 1987. Вісті Комбатанта: індекс 1961–1985. Торонто. 150 с.

Шпаргало, С. 2018. Висвітлення подій Української революції 1917–1921 рр. часописом «Вісті комбатанта». *Бібліотечний вісник*. № 1. С. 28–34.

Штих, П. 2018. Покажчики змісту українських часописів як джерело дослідження життя української еміграції. *Бібліотека. Наука. Комунікація*. 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 листоп. 2018 р.). Київ. С. 586–591.

Bilous, L. I. 2019. *Ukrainskomovna periodyka ukraïnskoi diaspori SShA u zberezheniia natsionalnoi identychnosti (1991–2017 rr.)* [Ukrainian-language Periodicals of the Ukrainian Diaspora of the USA in Preserving National Identity (1991–2017)]: avtoref. dys. ... d-ra ist. nauk: 07.00.01. Istorïa Ukraïny. Ternopil. 44 s. [In Ukrainian].

Dobko, T. & Dudnik, O. 2017. Bibliografichni posibnyky z istorii natsionalno-vyzvolnykh zmahân ukrainskoho narodu 1917–1921 rr. (persha polovyna XX st.). [Bibliographic Indexes on the History of National Liberation Competitions of the Ukrainian People from 1917 to 1921 (first half of the XX century)]. *Bibliotechnyi visnyk*. № 6. S. 29–38. [In Ukrainian].

Dobko, T. & Dudnik, O. 2018. Bibliografichni pokazhchyky z istorii natsionalno-vyzvolnykh zmahân ukrainskoho narodu 1917–1921 rr. (druga polovyna XX — pochatok XXI st.) [Bibliographic Indexes on the History of National Liberation Competitions of the Ukrainian People from 1917 to 1921 (second half of XX — beginning of XXI century)]. *Bibliotechnyi visnyk*. Kyiv. № 1. S. 34–44. [In Ukrainian]

Karpov, V. 2011. «Visti kombatanta» — tsinne dzherelo z doslidzhennia istorii rozvytku ukrainskoi viiskovoi symvoliky. [«Visti kombatanta» is a valuable source for research into the history of the development of Ukrainian military symbolism]. *Viiskovo-istorychi. almanax*. Richnyk XII. № 1. S. 153–159. [In Ukrainian]

Karpov, V. 2014. *Ukrayynski kombatantski vydannia u doslidzhenni problem viiskovoi symvoliky Ukraïny*. [The Ukrainian's Combatant Editions in the Study of the Problems of Military Symbolism of Ukraine]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologïia*. Kyiv. № 2. S. 4–10. [In Ukrainian]

Kozak, S. 2016. *Bibliografichni pokazhchyky periodychnykh vydan ukraïnskoi diaspori*. [Bibliographic Indexes of Periodicals of the Ukrainian Diaspora]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukraïny imeni V. I. Vernadskogo*. Vyp. 44. S. 573–580. [In Ukrainian]

Kolinsnyk, R. 1990. *Visti Bratstva kol. Voiakiv 1 UD UNA. Indeks za roky 1950–1974, chysla (1–140)*. [Visti Bratstva kol. Voiakiv 1 UD UNA. Index for the years 1950–1974, numbers (1–140)]. Toronto. 64 s. [In Ukrainian]

Lypovetskyi, I. 2008. *Tamara Petriv* [Tamara Petriv]. *Nezboryma natsia*. Kyiv, serpen. Ch. 8 (270). [In Ukrainian]

Pyryg, R. Ya. 2011a. *Dzherela z istorii Ukraïnskoi revoliutsii 1917–1921 rokiv: periodychna presa* [Sources from the History of the Ukrainian Revolution of 1917–1921: periodicals]. *Arkhivy Ukraïny*, № 4, s. 132–145. [In Ukrainian]

Pyryg, R. Ya. 2011b. *Dzherela z istoriyi Ukraïnskoi revoliutsii 1917–1921 rokiv: materialy osobovogo pokhodzhennia*. [Sources from the History of the Ukrainian Revolution 1917–1921: personal material]. *Arkhivy Ukraïny*, № 6, s. 83–102. [In Ukrainian]

1964. *Pokazhchyk zmistu «Biuletenu Soiuzu Buvshykh Ukraïnskykh Voiakiv u Kanadi» [za 1959–1964 rr.]*. [Index to the content of the Biuletenuya Soiuzu Buvshykh Ukraïnskykh Voiakiv in Canada [for 1959–1964]]. Toronto. 8 s. [In Ukrainian]

Fedorovych, V. 1987. *Visti Kombatanta: indeks 1961–1985* [Visti Kombatanta: index 1961–1985]. Toronto. 150 s. [In Ukrainian]

Shparhalo, Ye. 2018. *Vysvitleniia podii Ukraïnskoi revoliutsii 1917–1921 rr. chasopysom «Visti kombatanta»* [Coverage of the events of the Ukrainian revolution in the magazine «Visti kombatanta»]. *Bibliotechnyi visnyk*. № 1. S. 28–34. [In Ukrainian]

Shtykh P. 2018. *Pokazhchyky zmistu ukraïnskykh chasopysiv yak dzherelo doslidzhennia zhyttia ukraïnskoi emihratsii* [Indexes of the content of Ukrainian journals as a source of research into the life of Ukrainian emigration] Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. 100-richchia Natsionalnoi biblioteki Ukraïny imeni V. I. Vernadskoho: materialy mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 6–8 lystop. 2018 r.). Kyiv. S. 586–591. [In Ukrainian]